

Bydgoskie Towarzystwo Naukowe

Prace Wydziału Nauk Humanistycznych

Prace Komisji Sztuki

Nr XI

ISSN 0067-947X

**Badania
nad edukacją i kulturą muzyczną**

Zbiór rozpraw pod redakcją
Elżbiety Szubertowskiej

Bydgoszcz 2008

Redaktor naukowy
dr hab. Elżbieta Szubertowska

Recenzent tomu
ks. dr hab. Robert Kaczorowski

© Copyright by Bydgoskie Towarzystwo Naukowe
Bydgoszcz 2008

ISSN 0067-947X

Publikacja dofinansowana przez
Uniwersytet Kazimierza Wielkiego w Bydgoszczy
i Autorów

Rozpowszechnianie:
Bydgoskie Towarzystwo Naukowe
ul. Jezuicka 4, 85-102 Bydgoszcz
telefax 052 322 22 68
btn@um.bydgoszcz.pl
btn.bydgoszcz.eu

Przygotowanie edytorskie:
Rafał Rutkowski

Spis treści

Przedmowa	
Elżbieta Szubertowska	str. 5
Pieśń w edukacji i polskiej kulturze muzycznej – zarys historyczny	
Elżbieta Szubertowska	str. 7
Etapy rozwoju wyższych uczelni muzycznych w Polsce w latach 1945-1964	
cz. 1. Straty wojenne, projekty rozwoju i powstanie wyższego szkolnictwa muzycznego po 1945 r.	
Andrzej Michalski	str. 19
Etapy rozwoju wyższych uczelni muzycznych w Polsce w latach 1945-1964	
cz. 2. Kierunki prac Ministerstwa Kultury i Sztuki nad rozwojem wyższego szkolnictwa muzycznego w latach terroru stalinowskiego (1948-1956)	
Andrzej Michalski	str. 39
Muzyka wokalna Arvo Pärta na przykładzie wybranych utworów	
Marlena Pietrzykowska	str. 45
Wybrane czynniki środowiska rodzinnego i ich znaczenie w rozwoju zdolności muzycznych dzieci w wieku wczesnoszkolnym	
Beata Bonna	str. 55

Wybrane czynniki środowiska rodzinnego i ich znaczenie w rozwoju zdolności muzycznych dzieci w wieku wczesnoszkolnym

Summary

Selected factors of home environment and their importance in the development of musical abilities of early level school children

The article contains the analysis of rich empirical material connected with the diagnosis of home environment in the aspect of factors conditioning the level of children musical abilities. The factors include, among others, general and music education of parents and various forms of musical interests shown in different forms of activities connected with playing a musical instrument, singing, dancing and listening to music. In the research the author used a questionnaire aimed at parents and a musical abilities test Intermediate Measures of Music Audiation (IMMA) by E.E. Gordon on the basis of which the level of children musical abilities was defined.

Key words: musical interests, forms of musical activities, musical abilities.

Streszczenie

Artykuł zawiera analizę bogatego materiału empirycznego związanego z diagnozą środowiska rodzinnego w aspekcie czynników mogących warunkować poziom zdolności muzycznych dzieci. Do czynników tych zaliczono m.in. wykształcenie ogólne i muzyczne rodziców oraz formy ich zainteresowań muzycznych przejawiające się w różnych formach aktywności związanych z grą na instrumencie, śpiewem, tańcem i słuchaniem muzyki. W badaniach wykorzystano ankietę skierowaną do rodziców oraz test zdolności muzycznych Średnia miara słuchu muzycznego (IMMA) E.E. Gordona, na podstawie którego określony został poziom zdolności muzycznych dzieci.

Słowa kluczowe: zainteresowania muzyczne, formy aktywności muzycznej, zdolności muzyczne.

Wprowadzenie

Rodzina jako podstawowe środowisko życia dziecka spełnia szereg istotnych funkcji łączących się z dbałością o jego wszechstronny rozwój. Jeden z ważnych obszarów rozwojowych dziecka związany jest z muzyką. Rodzice i inne osoby mu bliskie odgrywają w nim podstawową i zasadniczą rolę. Często jednak, nieświadomi swojego ogromnego znaczenia w procesie wspomagania rozwoju dziecka, już od momentu narodzin, nie podejmują żadnych oddziaływań, które mogłyby przyczynić się do optymalizacji tego procesu. Mózg człowieka, w aspekcie prawidłowości rozwoju zdolności muzycznych, nie zna pojęcia „za wcześnie”, dlatego wszelkie działania inicjowane w tym obszarze już w okresie niemowlęctwa, stwarzają doskonałe warunki do ich rozwoju.

W badaniach dotyczących wpływu środowiska rodzinnego na rozwój zdolności muzycznych dzieci podkreśla się m.in. rolę zainteresowań muzycznych rodziców. Aktywni muzycznie rodzice mają szansę stać się wzorem do naśladowania, mogą kształtować postawy wobec muzyki, będąc źródłem różnorodnych doświadczeń muzycznych, a także ucząc szacunku do muzyki oraz wartości, które w sobie zawiera (por. Lewandowska 1996, s. 16-17; zob. także: Shuter-Dyson, Gabriel 1986; Sierszeńska-Leraczyk 2005; Suświłło 2001; Kamińska 1997).

W rzeczywistości jednak wiele dzieci dorasta w środowisku jałowym muzycznie, bowiem nie słyszy śpiewu rodziców, będącego najbardziej naturalnym i najskuteczniejszym narzędziem wspomagania rozwoju muzycznego, a jedynie muzykę tworzącą rodzaj tła dźwiękowego, emitowaną za pośrednictwem sprzętu elektroakustycznego, która nie przyciąga ich uwagi, stając się niemal czymś niezauważalnym (por. Bonna 2005b). W rezultacie, w okresie wczesnego dzieciństwa potencjał zdolności muzycznych, w który wyposażone jest, choć w różnym stopniu, każde dziecko, zaczyna stopniowo obniżać się. Jeżeli ta spadkowa tendencja utrzyma się na skutek braku zaangażowania rodziców w rozwój muzyczny dziecka, do szkół będą trafiły kolejne pokolenia uczniów, w żaden sposób nieprzygotowane do podjęcia formalnej edukacji muzycznej, która co gorsza, z powodu niekompetencji wielu nauczycieli klas elementarnych, prowadzona jest od lat na bardzo słabym poziomie.

Aby odpowiedzieć na pytanie, czy dom rodzinny jest miejscem, które stwarza odpowiednie warunki dla rozwoju zdolności muzycznych dzieci, przeprowadzono diagnozę pod kątem czynników mogących warunkować ich rozwój. Do czynników tych zaliczone zostało m.in. wykształcenie ogólne i muzyczne rodziców oraz różnorodne formy ich zainteresowań muzycznych. Starano się także uzyskać odpowiedź na pytanie dotyczące związku między zmiennymi charakteryzującymi środowisko rodzinne a poziomem zdolności muzycznych diagnozowanych dzieci. W badaniach wykorzystana została ankieta skierowana do rodziców oraz test zdolności muzycznych Średnia miara słuchu muzycznego (IMMA) E.E. Gordona, na podstawie którego określono poziom zdolności muzycznych dzieci. Badania przeprowadzone zostały w 2005 roku wśród 493 ojców i matek oraz 8- i 9-letnich dzieci ze szkół podstawowych na terenie województw kujawsko-pomorskiego oraz pomorskiego w Bydgoszczy, Białych Błotach (koło Bydgoszczy), Tucholi, Pruszczu Gdańskim, Bukowcu oraz Kwidzynie¹. Ogółem w badaniach wzięło udział 1479 osób.

Charakterystyka środowiska rodzinnego

Dokonując charakterystyki badanych rodzin, skupiono się na analizie poziomu wykształcenia ogólnego oraz muzycznego rodziców. Zakładać bowiem należy, iż osoby lepiej wykształcone dążyć będą do bardziej wszechstronnego kształcenia i rozwijania swoich dzieci (por. Kamińska 1997, s. 79; zob. także: Misiewicz 1996).

W grupie badanych matek najwięcej osób legitymuje się wykształceniem średnim zawodo-

¹ Badania przeprowadziły studentki V roku z Wydziału Pedagogiki i Psychologii Uniwersytetu Kazimierza Wielkiego w Bydgoszczy.

wym oraz ogólnokształcącym. Wśród ojców najliczniejszy zbiór tworzą respondenci z wykształceniem zawodowym oraz średnim zawodowym (zob. tab. 1).

Tabela 1. Wykształcenie ogólne rodziców

Lp.	Rodzaj wykształcenia	Matka N=493	Ojciec N=493
		%	%
1.	Podstawowe	6,75	5,56
2.	Zawodowe	19,05	32,14
3.	Średnie zawodowe	21,43	24,60
4.	Średnie ogólnokształcące	25,00	10,52
5.	Wyższe zawodowe	11,11	8,13
6.	Wyższe magisterskie	14,88	15,08
7.	Brak danych	1,78	3,97
	Razem	100,00	100,00

Przygotowanie muzyczne rodziców, obecność instrumentów w domu, a przede wszystkim umiejętność gry na nich to czynniki, które mogą mieć wpływ na rozwój muzyczny małego dziecka. Możliwość słuchania „żywej” muzyki wykonywanej przez rodziców w środowisku domowym sprzyja rozwojowi zdolności i kompetencji muzycznych dzieci (por. Suświłło 2001, s. 121-122).

Z przeprowadzonych badań wynika, że wśród 493 ankietowanych rodzin z różnymi formami kształcenia muzycznego zetknęło się 7,54% matek oraz 8,73% ojców. Największą grupę tworzą matki (4,17%) i ojcowie (4,76%), którzy uczęszczali do ogniska muzycznego oraz szkoły muzycznej I stopnia (2,18% matek i 2,98% ojców). Szkołę muzyczną II stopnia ukończył tylko 1 ojciec i 1 matka. Prywatne lekcje nauki gry na instrumencie pobierało 8 matek (1,59%) oraz 9 ojców (1,79%). Wyższe studia muzyczne ukończyło dwóch ojców, natomiast wśród samouków znalazło się 8 matek (1,59%) oraz 9 ojców (1,79%). Jedną z wymienionych form przygotowania muzycznego posiadają 82 osoby, co stanowi nieliczną grupę wśród ogółu badanych rodziców.

Dane dotyczące instrumentów muzycznych znajdujących się w rodzinach zawiera tabela 2.

Tabela 2. Instrumenty muzyczne znajdujące się w domu (N=493)

Lp.	Nazwa instrumentu	Liczba rodzin	% rodzin
1.	Pianino	29	5,75
2.	Keyboard	63	12,50
3.	Gitara	90	17,86
4.	Flet	287	56,94
5.	Skrzypce	9	1,79
6.	Instrumenty perkusyjne	109	21,63
7.	Zabawki muzyczne	201	39,88
8.	Inne	37	7,34

Zauważyć należy, że w domach badanych rodzin najliczniejszą grupę stanowią flety proste (56,94%), co wynika zapewne z faktu, że jest to instrument szkolny, na którym dzieci uczą się grać w ramach lekcji muzyki. W blisko 40% rodzin znajdują się zabawki muzyczne, które, o czym warto pamiętać, niemal zawsze są źle nastrojone, a to przy częstym słuchaniu generowanych przez nie dźwięków przyczynia się do przyswojenia przez dzieci niewłaściwej intonacji, co z kolei może spowodować trudności w rozwoju poprawnego śpiewu.

Z badawczego punktu widzenia interesujące wydawało się ustalenie zależności, jakie zachodzą między opisywanymi zmiennymi charakteryzującymi środowisko rodzinne a stopniem rozwoju zdolności muzycznych dzieci. Z przeprowadzonych obliczeń wynika, że słabą korelację, świadczącą o prawie nic nieznaczącej zależności uzyskano między wykształceniem muzycznym obojga rodziców (0,12)² a poziomem zdolności muzycznych testowanych dzieci. Otrzymane wyniki świadczą o tym, że w opisywanej grupie rodzin weryfikowany czynnik nie odgrywa istotnej roli w rozwoju zdolności muzycznych dzieci. Dalsza analiza danych ujawniła, iż wyraźna, lecz mała zależność zachodzi między wykształceniem ogólnym ojców (0,34) oraz matek (0,29) a poziomem zdolności muzycznych dzieci, co dowodzi, że w diagnozowanej grupie rodzin wykształcenie ogólne rodziców wyraźniej niż wykształcenie muzyczne warunkuje ten poziom.

Formy aktywności muzycznej rodziców

Wzorce zachowań, jakie prezentują rodzice w odniesieniu do muzyki, mają niebagatelny wpływ na kształtowanie się podobnych postaw u dzieci. Zainteresowania muzyczne członków rodziny, wyrażające się w różnych formach aktywności, związanych m.in. z grą na instrumencie, śpiewem, tańcem czy słuchaniem muzyki sprawiają, że dziecko ma szansę wzrastać w środowisku sprzyjającym rozwojowi jego zdolności i umiejętności muzycznych, jak również muzykalności i zainteresowań związanych z muzyką (zob. Suświłło 2001, s. 111-124).

Z przeprowadzonych badań wynika, że zainteresowania muzyczne przejawia 70,63% matek oraz 61,31% ojców, jednak niemal co czwarte dziecko wychowuje się w rodzinie, w której nikt z ankietowanych nie interesuje się muzyką. Do najważniejszych form aktywności muzycznej rodziców należą śpiew oraz gra na instrumentach, które w istotny sposób wspomagają rozwój muzyczny dziecka (zob. Gordon 1997). Ważne jest przy tym, aby rodzice śpiewali w miarę poprawnie pod względem intonacyjnym oraz grali na dobrze nastrojonych instrumentach. Istotna jest także jakość dźwięku, który powinien być przyjemny i wywoływać dobre samopoczucie dziecka (Gordon 1997, s. 47). W diagnozowanych rodzinach 58,53% matek oraz 39,29% ojców lubi śpiewać podczas codziennych czynności, natomiast umiejętność gry na instrumencie posiada znikomy odsetek rodziców. Najliczniejszą grupę wśród matek tworzą osoby grające na pia-

² Współczynnik korelacji Pearsona.

nie (6,75%) oraz flecie (5,56%). Ojcowie grają głównie na gitarze (9,72%) oraz instrumentach perkusyjnych (3,97%) (zob. tab. 3), zatem należy przypuszczać, że w tych rodzinach dziecko ma możliwość słuchania „żywej” muzyki, tak istotnej z punktu widzenia prawidłowości jego rozwoju muzycznego.

Tabela 3. Rodzice grający na instrumentach muzycznych

Lp.	Nazwa instrumentu	Matka N=493		Ojciec N=493	
		L. osób	%	L. osób	%
1.	Pianino	34	6,75	19	3,77
2.	Keyboard	6	1,19	16	3,17
3.	Gitara	15	2,98	49	9,72
4.	Flet	28	5,56	19	3,77
5.	Skrzypce	3	0,60	3	0,60
6.	Instrumenty perkusyjne	18	3,57	20	3,97
7.	Inne	3	0,60	24	4,76

Interesujące wydawało się również pozyskanie danych na temat rodzaju i częstotliwości słuchanej przez rodziców muzyki (zob. tab. 4). Akcentuje się bowiem, że umuzykalnianiu dzieci sprzyja różnorodna muzyka: poważna, rozrywkowa, dawna i współczesna, polska i innych narodów, przy czym ważne jest, aby była nośnikiem wartości artystycznych oraz dostarczała satysfakcji (Przychodzińska-Kaciczak 1979, s. 114).

Tabela 4. Rodzaj muzyki słuchanej w rodzinie (N=493)

Lp.	Częstotliwość	Rozrywkowa	Poważna	Jazzowa	Ludowa
		%	%	%	%
1.	Bardzo często	24,75	1,42	0,20	0,41
2.	Często	24,75	5,88	1,83	1,42
3.	Niezbyt często	6,09	9,53	4,26	4,87
4.	Sporadycznie	1,83	13,39	8,32	8,92
5.	Prawie nigdy	30,61	22,11	21,70	31,64
6.	Nigdy	11,97	47,67	63,69	52,74
	Razem	100,00	100,00	100,00	100,00

Z zestawienia wynika, że niemal 50% rodziców słucha bardzo często i często muzyki rozrywkowej. Dla porównania, muzyki poważnej z taką samą częstotliwością słucha zaledwie 7,3%, jazzowej nieco ponad 2%, a ludowej 1,83% ogółu badanych rodziców. Nigdy natomiast nie słucha klasyki blisko 50% ankietowanych, jazzu ponad 60%, a muzyki ludowej ponad połowa rodziców. Znaczny odsetek badanych (66,52%) nie koncentruje się na muzyce, która stanowi rodzaj tła do codziennych zajęć. Tylko nieliczni rodzice (26,21%) wybierają audycje lub programy muzyczne, podczas których tylko słuchają muzyki³. Wśród audycji i programów wybieranych przez ankietowanych najczęściej pojawiały się tytuły: *Jaka to melodia?*, *Śpiewające fortepiany*, *MTV*, *VIVA* oraz *Złote przeboje*. Warto zauważyć, że muzyka, która funkcjonuje głównie jako „tapeta dźwiękowa”, nie może odgrywać w sposób właściwy swojej roli związanej ze wspomaganiami rozwoju muzycznego dziecka. Najczęściej jest to bowiem muzyka nie wyselekcjonowana, jednorodna pod względem gatunku, stylu i wyrazu artystycznego, a jako taka nie przyciąga uwagi słuchacza. Ponadto stała jej obecność powoduje, że przestaje być dostrzegana, a precyzyjniej rzecz ujmując, słyszana.

Różnorodne rodzaje zainteresowań muzycznych rozpatrywać można jako zainteresowania czynne oraz percepcyjne. Do zainteresowań czynnych należą różne formy aktywności muzycznej rodziców, takie jak: śpiew, gra na instrumencie w zespołach, taniec i kolekcjonowanie nagrań z muzyką, jak również czytelnictwo książek oraz czasopism o tematyce muzycznej. Zainteresowania percepcyjne wiążą się ze słuchaniem muzyki i łączą się z różnymi formami jej przekazu. Zaliczono do nich udział w koncertach w filharmonii, przedstawieniach operowych, operetkowych i baletowych, koncertach muzyki rozrywkowej i ludowej oraz słuchanie muzyki prezentowanej za pośrednictwem mediów (por. Bonna 2005b, s. 95).

Czynne formy zainteresowań muzycznych diagnozowanej grupy rodziców ilustruje tabela 5.

Tabela 5. Czynne formy zainteresowań muzycznych rodziców

Lp.	Forma	Matka N=493		Ojciec N=493	
		I. os.	%	I. os.	%
1.	Śpiew w zespole wokalnym	4	0,81	4	0,81
2.	Śpiew w chórze	25	5,07	13	2,64
3.	Gra w orkiestrze	2	0,41	5	1,01
4.	Gra w zespole instrumentalnym	1	0,20	20	4,06
5.	Tanec w zespole	6	1,22	0	0,00
6.	Tanec w balecie	2	0,41	0	0,00
7.	Tanec towarzyski	90	18,26	76	15,42

³ Na pytanie dotyczące sposobów słuchania muzyki odpowiedzi nie udzieliło 7,27% badanych rodziców.

Z zaprezentowanego zestawienia wynika, że zarówno wśród matek, jak i ojców najwięcej osób tańczy towarzysko, natomiast pozostałe formy aktywności muzycznej podejmuje nikły odsetek badanych.

Zdecydowanie najwięcej rodziców (ponad 80%) kolekcjonuje płyty kompaktowe, a nieco ponad 40% kasety magnetofonowe. Wśród nagrań dominuje muzyka rozrywkowa (74,80%), natomiast bardzo skromnie reprezentowane są kolekcje muzyki jazzowej (6,75%) oraz ludowej (5,36%). Do wykonawców chętnie słuchanych przez rodziców należą m.in. piosenkarze i zespoły takie jak: Kult, Maanam, Bajm, De Mono, The Beatles, Phill Collins, Madonna, Budka Suflera, C. Dione, A.M. Jopek. Swoją wiedzę muzyczną za pośrednictwem książek i czasopism poświęconych muzyce pogłębia 21,63% rodziców.

Zainteresowania percepcyjne badanych, które znamionuje kontakt z wartościową muzyką, deklaruje niewielka grupa osób (zob. tab. 6).

Tabela 6. Percepcyjne formy zainteresowań muzycznych (N=493)

Lp.	Częstotliwość Forma	Nigdy		Nieregularnie		1x w miesiącu		Kilka razy w miesiącu		Częściej*	
		l. os.	%	l. os.	%	l. os.	%	l. os.	%	l. os.	%
1.	Koncerty w filharmonii	398	80,73	47	9,53	46	9,33	2	0,41	-	-
2.	Przedstawienia operowe	384	77,89	36	7,30	67	13,59	6	1,22	-	-
3.	Przedstawienia operetkowe	443	89,86	26	5,27	23	4,67	1	0,20	-	-
4.	Przedstawienia baletowe	444	90,06	26	5,27	21	4,26	2	0,41	-	-
5.	Koncerty muzyki rozrywkowej	219	44,42	133	26,98	125	25,35	16	3,25	-	-
6.	Koncerty muzyki ludowej	395	80,12	41	8,32	54	10,95	3	0,61	-	-
7.	Audycje muzyczne w radio	73	14,81	237	48,07	64	12,98	1	0,20	118	23,94
8.	Programy muzyczne w TV	93	18,86	220	44,62	76	15,42	16	3,25	88	17,85

* odnosi się tylko do audycji muzycznych w radio oraz programów muzycznych w TV

Wyniki zawarte w tabeli ukazują niepokojący obraz niskiego poziomu kultury muzycznej badanych rodzin. Można z nich odczytać, że 90,06% ankietowanych rodziców nigdy nie uczestniczyło w przedstawieniu baletowym, 89,86% w przedstawieniu operetkowym, ponad 80% nigdy nie wysłuchało koncertu w filharmonii, a niemal 78% badanych nigdy nie było w operze. Dane te dowodzą, że muzyka o wysokich walorach artystycznych nie leży w kręgu zainteresowań rodzi-

ców, chociaż zdecydowana większość z nich mieszka w miejscowościach (lub ich bezpośrednim sąsiedztwie), gdzie dostęp do instytucji kultury nie jest ograniczony.

Kolejnym etapem postępowania badawczego stało się określenie siły związku między czynnikami środowiska rodzinnego a poziomem rozwoju zdolności muzycznych dzieci. Z obliczeń wynika, że słaba korelacja wystąpiła między umiejętnościami rodziców związanymi z grą na instrumentach (0,13 ojciec; 0,14 matka) oraz śpiewem ojców (0,15) a stopniem rozwoju zdolności muzycznych dzieci. Bliską zeru korelację otrzymano między czynnymi formami zainteresowań muzycznych obojga rodziców (0,04 matka; 0,08 ojciec) oraz śpiewem matek w domu (0,08) a poziomem zdolności muzycznych dzieci. Powyższe współczynniki korelacji świadczą o prawie nieznaczącej zależności między badanymi zmiennymi. Natomiast niska zależność (0,26) wskazująca na wyraźny, lecz mały związek ujawniła się między percepcyjnymi formami zainteresowań muzycznych rodziców a zdolnościami muzycznymi diagnozowanych dzieci.

Podsumowanie

Przeprowadzona diagnoza środowiska rodzinnego w aspekcie wybranych czynników warunkujących rozwój zdolności muzycznych dzieci w wieku wczesnoszkolnym dowiodła, że rodzina nie jest miejscem, które zapewnia odpowiednie warunki sprzyjające rozwojowi muzycznemu dziecka. Niestety, uzyskane wyniki badań są w znacznej mierze zbieżne z badaniami, które prowadziłam 12 lat temu wśród rodziców dzieci 6-letnich. Należy zatem uznać, że mimo czynionych starań na rzecz uświadamiania rodzicom ich ogromnej roli i znaczenia w procesie rozwoju muzycznego dzieci, sytuacja nie uległa poprawie (por. Bonna, 2005b).

Badania ujawniły, że zainteresowania muzyczne deklaruje zdecydowana większość ankietowanych rodziców. Realizowane są one jednak głównie poprzez słuchanie muzyki rozrywkowej, często jednolitej stylistycznie, która staje się niejednokrotnie jedynym źródłem kontaktu dziecka z muzyką i najczęściej pełni rolę tła dźwiękowego do codziennych zajęć. Sytuacja ta powoduje, że dzieci wzrastają w środowisku niedostarczającym im wystarczających bodźców, które mogłyby istotnie wpłynąć na rozwój ich zdolności muzycznych, w jakże ważnym dla tego rozwoju okresie. Należy również przypuszczać, że bardzo jednostronne zainteresowania muzyczne rodziców nie staną się czynnikiem sprzyjającym kształtowaniu potrzeby kontaktu dziecka z różnorodną muzyką, w tym z muzyką o wysokich walorach artystycznych. Z danych dotyczących zainteresowań percepcyjnych badanych wynika bowiem, iż kontakt z tego rodzaju muzyką poprzez udział w koncertach w filharmonii, przedstawieniach operowych, operetkowych i baletowych czy słuchanie muzyki poważnej nagranej na płytach prezentowanej za pośrednictwem mediów, ma niski odsetek badanych. Niewielu rodziców posiada również umiejętność gry na instrumentach muzycznych, choć nie jest ona konieczna do podejmowania oddziaływań wspierających rozwój zdolności muzycznych dzieci (por. Gordon 1997). Czynnikiem, które w diagnozowanej grupie

rodzin mają wyraźny, choć słaby wpływ na poziom zdolności muzycznych badanych dzieci są wykształcenie ogólne rodziców oraz percepcyjne formy ich zainteresowań muzycznych. Między zdolnościami muzycznymi dzieci a pozostałymi czynnikami, takimi jak: gra na instrumencie, śpiew w domu, wykształcenie muzyczne oraz czynnymi formami zainteresowań muzycznych rodziców wystąpiła prawie nic nieznacząca zależność. Interpretując uzyskane wyniki, należy uznać, że rodzina nie spełnia swojej roli związanej z tworzeniem odpowiedniego „klimatu” sprzyjającego rozwojowi muzycznemu dziecka, co z punktu widzenia prawidłowości tego rozwoju jest niezwykle ważne. Warto także pamiętać, że na otrzymane wyniki korelacji mogą mieć także wpływ inne, niezależne od środowiska rodzinnego czynniki, do których należą: określony potencjał zdolności każdego dziecka, jak również lekcje muzyki realizowane w szkole, choć ten czynnik, z racji słabości edukacji muzycznej na poziomie elementarnym, należy uwzględnić z niniejszym zastrzeżeniem.

Biorąc pod uwagę zaprezentowane wyniki badań, należy wskazać na konieczność podejmowania dalszych, zintensyfikowanych działań na rzecz edukacji rodziców w aspekcie możliwości wynikających ze wspierania rozwoju muzycznego małych dzieci w trybie wychowania nieformalnego, mającego miejsce w rodzinie.

Literatura

- Bonna B. (2005a), *Środowisko rodzinne w procesie rozwoju muzycznego dzieci*, (w:) *Edukacja kreatywna*, Zwolińska E. (red.), Wydawnictwo Akademii Bydgoskiej im. Kazimierza Wielkiego, Bydgoszcz.
- Bonna B. (2005b), *Rodzina i przedszkole w kształtowaniu umiejętności muzycznych dzieci. Zastosowanie koncepcji Edwina E. Gordona*, Wydawnictwo Uniwersytetu Kazimierza Wielkiego, Bydgoszcz.
- Bonna B. (2005c), *Zdolności muzyczne – ich rozwój i uwarunkowania. Wybrane koncepcje uzdolnienia muzycznego*, (w:) *Wybrane zagadnienia edukacji uczniów zdolnych. Tom I Zdolności i stylizowanie ich rozwoju*, Limont W., Cieślukowska J. (red.), Oficyna Wydawnicza „Impuls”, Kraków.
- Gordon E. (1997), *Umuzycznianie niemowląt i małych dzieci*, Wydawnictwo „Zamiast Korepetycji”, Kraków.
- Kamińska B. (1997), *Kompetencje wokalne dzieci i młodzieży – ich poziom, rozwój i uwarunkowania*, Zakład Poligraficzny Polograf s.c., Warszawa.
- Lewandowska K. (1996), *Muzykoterapia dziecięca*, Gdańsk.
- Misiewicz E. (1996), *Rola rodziny w rozwoju zainteresowań muzycznych dzieci w wieku wczesnoszkolnym*, „Wychowanie Muzyczne w Szkole”, nr 4.
- Przychodzińska-Kaciczak M. (1979), *Muzyka i wychowanie*, Nasza Księgarnia, Warszawa.

Shuter-Dyson R., Gabriel C. (1986), *Psychologia uzdolnienia muzycznego*, Wydawnictwa Szkolne i Pedagogiczne, Warszawa.

Sierszeńska-Leraczyk M. (2005), *Rola środowiska rodzinnego w rozwoju zdolności muzycznych*, (w:) *Wybrane zagadnienia edukacji uczniów zdolnych. Tom I Zdolności i stymulowanie ich rozwoju*, Limont W., Cieślukowska J. (red.), Oficyna Wydawnicza „Impuls”, Kraków.

Suświłło M. (2001), *Psychopedagogiczne uwarunkowania wczesnej edukacji muzycznej*, Wydawnictwo Uniwersytetu Warmińsko-Mazurskiego, Olsztyn.